

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ФІНАНСІВ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ І ФІЛОСОФІЇ

Освітньо-професійна програма «Політологія»

Спеціальність 052 Політологія

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти бакалавр

**на тему «Сучасні тенденції діяльності політичних
партій»**

Виконала: здобувач вищої освіти

ступеня вищої освіти бакалавр

4 курсу 1 групи

Таран Євгенія Андріївна

Науковий керівник :

Некряч Анастасія Іванівна

Полтава

2025

Зміст

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ.....	8
1.1.Стан наукового дослідження діяльності політичних партій.....	8
1.2. Визначення сутності основних понять дослідження.....	14
1.3. Принципи та методи дослідження діяльності політичних партій.....	19
РОЗДІЛ 2 Партійна система України: сучасна конфігурація та тенденції розвитку.....	26
2.1. Характеристика етапів становлення партійної системи України.....	26
2.2.Електоральні цикли 2014-2020 рр. та їх вплив на еволюцію багатопартійності.....	32
РОЗДІЛ 3. ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	37
3.1. Діяльності політичних партій в умовах сучасних викликів і загроз.....	37
3.2. Особливості функціонування політичних партій України в умовах воєнного стану: 2022-2025 роки.....	42

3.3. Діяльності політичних партій у повоєнний час: форми, інструменти, напрямки.....

....48

ВИСНОВКИ.....

.....53

СПИСОК

ВИКОРИСТАНИХ

ДЖЕРЕЛ.....59

ВСТУП

Політичні партії є ключовими суб'єктами політичної системи, що виконують функцію посередника між громадянами та державною владою. В умовах глобалізації, цифровізації та соціально-економічних трансформацій відбуваються суттєві зміни у діяльності політичних партій. Вони змушені адаптуватися до нових викликів, зокрема впливу соціальних мереж, кризових явищ у демократичних системах, зниження довіри до традиційних політичних інститутів та підвищення рівня популізму. Дослідження сучасних тенденцій діяльності політичних партій дозволяє зрозуміти вектори їхнього розвитку та їхній вплив на суспільно-політичні процеси.

Діяльність політичних партій у сучасних умовах зазнає суттєвих змін під впливом глобалізації, технологічного прогресу, суспільних запитів та трансформації політичних систем. Однією з ключових тенденцій є зростання ролі цифрових технологій у політичному процесі. Використання соціальних мереж, цифрових платформ та аналітичних інструментів дозволяє партіям ефективніше взаємодіяти з виборцями, адаптувати свої стратегії та реагувати на суспільні настрої в режимі реального часу.

Ще однією важливою тенденцією є персоналізація політики. Лідерство окремих політиків часто набуває більшого значення, ніж ідеологічна доктрина чи програма партії. Виборці дедалі частіше орієнтуються на конкретних особистостях, що спричиняє певне знецінення традиційних партійних структур та ускладнює прогнозування політичних процесів.

Також спостерігається зростання впливу популізму, що є відповіддю на соціальні, економічні та політичні виклики сучасності. Популістські партії та рухи, незалежно від ідеологічного спектра, використовують суспільне невдоволення для мобілізації виборців, часто пропонуючи прості рішення складних проблем.

Окрім цього, політичні партії змушені адаптуватися до викликів, пов'язаних із кризою традиційної демократії, зниженням рівня довіри до інститутів влади та політичних організацій. Це стимулює розвиток нових форм громадської участі, таких як громадянські ініціативи, протестні рухи та прямі механізми демократії, що доповнюють або навіть конкурують із діяльністю політичних партій.

Актуальність дослідження полягає в тому, що сучасні політичні партії перебувають у стані динамічного розвитку, що зумовлено зміною електоральної поведінки громадян, розвитком цифрових технологій та нових форм політичної комунікації. В Україні та світі партії змінюють свою структуру, методи діяльності та стратегічні підходи для ефективнішого залучення виборців. Дослідження цих змін є важливим для розуміння майбутнього політичних партій як елементу демократичного устрою.

Однією з головних причин актуальності дослідження є трансформація політичних процесів у зв'язку із зниженням довіри до традиційних партій, що спричиняє пошук нових форм політичної участі та альтернативних механізмів впливу на владу. Також важливим аспектом є посилення ролі соціальних мереж і цифрових комунікацій, які змінюють способи взаємодії партій з громадянами, впливають на методи ведення виборчих кампаній та загальну структуру партійних організацій.

Суттєвий внесок у дослідження цього питання зробили сучасні українські вчені, зокрема: Рафальський О.О., який аналізував функціонування партійних систем в Україні; Литвин В.П., що досліджував еволюцію політичних партій та їхню роль у державному управлінні; Михальченко М.І., який вивчав ідеологічні засади та стратегії українських політичних партій; Доній О.В., що досліджував політичні процеси та розвиток партійної демократії в Україні та Кармазіна М.С. яка зосередилася на аналізі розвитку партійної системи в Україні, зокрема в період з 1991 по теперішній час. Її роботи присвячені вивченню політичних партій, їх функціонуванню та впливу на політичні процеси в країні, зокрема в

умовах постреволюційної трансформації та змін у політичному ландшафті України.

Об’єктом дослідження є політичні партії як інституції сучасної політичної системи.

Предметом дослідження є вивчення сучасних тенденцій розвитку та діяльності політичних партій у контексті трансформації політичних систем.

Метою дослідження є вивчення сучасних тенденцій у діяльності політичних партій.

Обумовлена мета передбачає виконання таких завдань :

1. охарактеризувати основні функції політичних партій у сучасному світі.
2. проаналізувати тенденції трансформації політичних партій у зв’язку з цифровізацією та глобалізацією.
3. визначити роль і вплив соціальних мереж та нових медіа ,їх впливі на характер партійної діяльності.
4. дослідити проблеми і виклики, з якими стикаються сучасні політичні партії.
5. розкрити особливості функціонування партійної системи в умовах воєнного стану в Україні та окреслити можливі сценарії подальшого хроніки по воєнній відбудові.
6. Сформлювати висновки по темі дослідження .

Методологічна база кваліфікаційної роботи включає сукупність методів які були використані для розкриття теми ,зокрема були використані такі методи:

- аналіз та синтез – для узагальнення наукових підходів до розуміння сучасних змін у діяльності політичних партій.
- порівняльний метод – для зіставлення тенденцій розвитку партійних систем у різних країнах.

- метод контент-аналізу – для дослідження публічних виступів, програмних документів та політичних заяв партій.
- соціологічний метод – для аналізу змін у суспільній підтримці партій та оцінки впливу політичних технологій на громадську думку, а також інші методи які сприяли розкриттю кваліфікаційної роботи.

Наукова новизна роботи полягає у визначенні новітніх тенденцій розвитку політичних партій в умовах цифровізації, медіатизації політики та зростання ролі популістських рухів. Дослідження розкриває механізми адаптації партій до нових викликів, зокрема у контексті використання соціальних мереж, цифрових платформ та технологій штучного інтелекту у виборчих кампаніях та в умовах сучасних викликів та загроз (російсько-українська війна). Йдеться про широкомаштабну агресію з боку росії проти суверенної, незалежної української держави.

Практичне значення роботи полягає у визначенні сучасних тенденцій діяльності політичних партій, що дозволяє оцінити їхню роль у формуванні демократичного суспільства, політичної культури та впливу на державну політику. Дослідження сприяє розробці рекомендацій щодо вдосконалення партійної системи, оптимізації механізмів взаємодії партій з виборцями, підвищення ефективності партійного будівництва та адаптації партій до сучасних політичних викликів. Матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані при підготовці науково-практичних конференцій, круглих столів, написанні наукових праць, які співпадають з тематикою дослідження.

Структура кваліфікаційної роботи включає в себе: вступ, трьох розділів, висновів та списку використаних джерел. Загальний обсяг дипломної роботи становить – 58 сторінок.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ.

1.1. Стан наукового дослідження діяльності політичних партій

Дослідження діяльності політичних партій є однією з ключових тем сучасної політології, оскільки партії є основними інститутами представницької демократії. Вони відіграють важливу роль у формуванні політичних процесів, мобілізації виборців, структуруванні суспільних інтересів та реалізації державної політики. У ХХІ столітті політичні партії зазнають значних трансформацій під впливом процесів глобалізації, цифрових технологій та зміни електоральних уподобань, що робить дослідження їх діяльності особливо актуальним. Вивчення сутності та особливостей діяльності та функціонування політичних партій є об'єктом партіології[1].

Дослідження діяльності політичних партій включає цілий комплекс питань, пов'язаних із функціонуванням цих політичних інститутів відповідно до особливостей політичної системи, в якій вони діють. Для дослідження особливостей діяльності політичних партій необхідно, перш за все, визначити особливості політичних партій як суб'єктів державно-владної діяльності. Кожна з ознак вказує на істотні ознаки діяльності політичної партії.

Отже, розглянемо їх докладніше. Першою ознакою є розуміння того, що діяльність політичних партій є особливою, оскільки вона зосереджена на найвищому інституційному рівні державної влади й охоплює соціальну, політичну, адміністративно-управлінську та інші сфери. По-друге, це діяльність у сфері законодавчої та виконавчої влади. Не менш важливим сегментом партійної діяльності є участь у виборчих процесах і, як наслідок, у прийнятті політичних та управлінських рішень. Тобто, виходячи з цих характеристик, ми бачимо, що ключовим вектором діяльності політичної партії є саме здобуття влади[4].

Дослідження політичних партій як одного з ключових інститутів демократичної системи є предметом вивчення багатьох наукових дисциплін, зокрема політології, права, соціології та історії. Аналіз стану наукових досліджень діяльності політичних партій дозволяє зрозуміти основні підходи, тенденції та напрями розвитку даної теми.

У роботі розглядається еволюція наукових підходів до вивчення політичних партій, основні теоретичні концепції та внесок дослідників у розвиток цього напрямку. Вивчення політичних партій бере свій початок з XIX ст., коли партії почали формуватися як інститути представницької демократії. Серед перших дослідників, які розглядали партії як окреме явище, варто назвати М. Вебера, який аналізував їх як інструменти політичного лідерства та механізм соціального впливу[6]. У 20 столітті з'явилися різні підходи до класифікації партій (М. Дюверже, Дж. Сарторі), які стали основою сучасних політичних досліджень.

Згодом розвиток науки про політичні партії проходив через різні етапи[7]:

- Класичний етап (XIX – середина XX ст.) – партії розглядалися як механізм виборчої конкуренції та соціального представництва. Основними дослідниками цього періоду були Алексіс де Токвіль та Джон Стюарт Мілль, які аналізували роль партій у демократичних процесах.
- Системний етап (друга половина XX ст.) – партії почали аналізувати як складові політичних систем. Д. Істон та Г. Алмонд вивчали партії як елементи взаємодії держави і громадянського суспільства.
- Сучасний етап (кінець XX – XXI ст.) – увага приділяється функціональним аспектам партій, їхній ролі в глобалізованому світі, трансформації партійних систем, зокрема через вплив цифрових технологій.

Існує кілька провідних теоретичних підходів до дослідження політичних партій:

- Інституціональний підхід (Д. Сарторі, С. Ліпсет) аналізує партії як частину політичних систем, їхню структурну організацію, правила

функціонування. Важливе значення має теорія партійної конкуренції, яка визначає моделі суперництва між політичними партіями.

- Соціологічний підхід (М. Дюверже, С. Роккан) досліджує вплив соціальних груп на формування партійних систем. М. Дюверже сформулював закон, згідно з яким виборчі системи впливають на структуру партійної системи (мажоритарна система сприяє двопартійності, а пропорційна – багатопартійності).

- Функціональний підхід розглядає партії з точки зору їхніх завдань: рекрутування еліт, мобілізації виборців, формування політичного порядку денного.

- Комунікаційний підхід (М. МакКомбс, Д. Блумер) досліджує, як партії використовують ЗМІ та соціальні мережі для впливу на суспільство.

У сучасному науковому дискурсі виділяються кілька основних напрямів дослідження діяльності політичних партій[9]:

- Формування та еволюція партійних систем (П. Мейр, К. Стром) – аналізуються зміни у партійних структурах під впливом глобалізації та соціальних трансформацій. Зокрема, дослідники звертають увагу на кризу традиційних партійних структур у зв'язку з поширенням нових форм політичної участі.

- Фінансування партій – досліджується вплив грошових ресурсів на партійну діяльність і політичні процеси (К. ван Біем, С. Пінто-Душ). Особлива увага приділяється прозорості фінансування виборчих кампаній та механізмам регулювання витрат партій.

- Популізм та радикалізація політичних партій (К. Мудде, К. Файес) – аналізується зростання популістських та радикальних рухів у сучасних демократичних країнах, їхній вплив на політичну стабільність та електоральні процеси.

- Роль цифрових технологій у партійній діяльності – досліджується вплив соціальних мереж, онлайн-комунікацій на мобілізацію виборців та

партійні стратегії (П. Норріс, А. Чадвік). Партії дедалі частіше використовують штучний інтелект, великі дані та мікротаргетинг для залучення виборців.

Наукове дослідження діяльності політичних партій в Україні охоплює широкий спектр аспектів, зокрема їхню еволюцію, функції, ідеологічні трансформації та вплив на політичну систему[13].

Сучасні політичні партії зазнали значних змін у своїй структурі та функціонуванні. Дослідники відзначають тенденцію до поєднання соціал-демократичних, ліберальних і консервативних елементів у програмних документах партій. Це призводить до розмивання традиційних ідеологічних меж та перетворення партій на "народні" або "партії для всіх"

Крім того, спостерігається зростання впливу нових соціальних рухів та економічних партій, а також посилення ролі засобів масової інформації у формуванні політичних процесів. Ці зміни відображають адаптацію партій до сучасних викликів та потреб електорату.

Аналіз ідеологічних засад політичних партій показує, що за час незалежності України відбулися значні зміни у партійній ідеології. Багато партій відійшли від чітких ідеологічних позицій, прагнучи охопити ширший електорат. Це призвело до певної "постідеологічності" партій, де ідеологічні розбіжності між ними стають менш виразними[16,с.49].

Політична конкуренція є ключовим елементом демократичного процесу. Дослідження в цій сфері фокусуються на аналізі механізмів взаємодії партій, їхньої боротьби за електоральну підтримку та впливу на формування державної політики. Важливим аспектом є також вивчення впливу виборчих систем на партійну конкуренцію та структуру партійної системи

Правове регулювання діяльності політичних партій в Україні є важливим напрямом наукових досліджень. Вивчаються питання, пов'язані з законодавчими рамками функціонування партій, їхньою участю у виборчих процесах та впливом на формування органів влади. Особлива увага приділяється аналізу законодавчих змін та їхнього впливу на партійну систему країни

Сучасні дослідження політичних партій використовують різноманітні методологічні підходи, зокрема SWOT-аналіз, який дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони партій, а також можливості та загрози в їхньому оточенні. Цей інструмент допомагає партіям розробляти ефективні стратегії для підвищення своєї конкурентоспроможності на політичній арені

Узагальнюючи, наукове дослідження діяльності політичних партій в Україні є багатогранним та динамічним процесом, що відображає складність і постійні зміни в політичному житті країни.

Стан наукового дослідження діяльності політичних партій свідчить про широкий спектр підходів та методів вивчення цього явища. Від класичних моделей до сучасних досліджень цифрової комунікації – кожен етап розвитку науки дає нові розуміння ролі політичних партій у суспільстві. З огляду на сучасні виклики, дослідження політичних партій набуває нових вимірів, пов'язаних із впливом глобалізації, цифровізації та змін у політичній поведінці виборців[18]. Це підкреслює необхідність подальших наукових розвідок у даній сфері. Подальше дослідження також має зосередитися на аналізі адаптації партійних систем до нових викликів, таких як дезінформація, кібербезпека та трансформація виборчих процесів.

В Україні дослідження діяльності політичних партій стало важливою складовою політичної науки. Одним із провідних українських дослідників у цій сфері є Марія Сергіївна Кармазіна, доктор політичних наук, яка зосередилася на аналізі розвитку партійної системи в Україні, зокрема в період з 2014 по 2017 рік. Її роботи присвячені вивченню політичних партій, їх функціонуванню та впливу на політичні процеси в країні, зокрема в умовах постреволюційної трансформації та змін у політичному ландшафті України. Її дослідження є важливим внеском у розуміння механізмів формування партійних систем та особливостей їх розвитку в Україні[52].

Окрім Кармазіної, інші українські науковці також значною мірою вплинули на вивчення партійної діяльності в Україні. Олександр Миколайович Карась і Сергій Михайлович Куделко займалися вивченням політичних процесів

і партійних систем, приділяючи особливу увагу етапам їх становлення та функціонуванню. Якубін Олексій Володимирович та Шелест Дмитро Олександрович зосереджували свої дослідження на аналізі політичних технологій і партійних організацій в Україні. Ці науковці значно сприяли розвитку теорії політичних партій і політичних інститутів в Україні, підкреслюючи важливість їх функціонування у сучасних умовах[57].

Отже, на сьогодні дослідження діяльності політичних партій є актуальним як серед вітчизняних, так і серед закордонних дослідників. Функціональна складова, ідеологічна спрямованість, зовнішні та внутрішні особливості тощо є ключовими аспектами досліджень діяльності політичних партій.

На основі аналізу цих ознак вітчизняні дослідники відзначають, що діяльність політичних партій в Україні потребує якісної трансформації. На сьогодні дослідження особливостей діяльності політичних партій в умовах воєнного стану лише набуває популярності, а тому не має фундаментальних напрацювань щодо даної тематики. Тому дослідження особливостей діяльності політичних партій в умовах війни та розгляд їх діяльності після війни є актуальним та перспективним.

1.2. Визначення сутності основних понять дослідження.

Визначення основних понять є ключовим етапом наукового дослідження, оскільки саме від їх точності залежить коректність аналізу предмета дослідження. У рамках вивчення діяльності політичних партій необхідно розглянути такі поняття, як "політична партія", "партійна система", "ідеологія партій", "електоральна поведінка" та "партійна конкуренція". Кожне з цих понять має багатовимірний характер та еволюціонує разом із політичними процесами в суспільстві[24].

Детальне вивчення особливостей діяльності політичних партій в умовах воєнного стану потребує з'ясування сутності основних понять, а саме: «політична партія», «політична діяльність», «війна», «воєнний стан». Від чіткості прояснення та розуміння цих понять залежить якість цієї роботи та її результати.

Політична партія – це організована група людей, яка прагне отримати або утримати владу шляхом участі у виборах і політичному процесі. Визначення політичних партій у науковій літературі варіюється в залежності від дослідницького підходу[36]. Наприклад:

- За Максом Вебером, політичні партії – це добровільні організації, що прагнуть досягти політичної влади для реалізації власної програми.
- Моріс Дюверже визначав партії як організації, що структурують політичну участь громадян і забезпечують зв'язок між суспільством і державою.
- Джованні Сарторі наголошував на ролі партій у формуванні політичної конкуренції та виробленні політичного курсу.

Отже, політичні партії можна розглядати як посередників між суспільством і державою, які формують порядок денний та забезпечують демократичний процес. Вони сприяють мобілізації громадян, політичній соціалізації та виробленню політичних рішень. Політичні партії поділяються на

масові, кадрові та ідеологічні партії залежно від структури, ідеології та функцій у політичній системі.

Поняття "партійна система" стосується взаємодії політичних партій у межах певної держави. Класифікація партійних систем базується на кількості партій та їх взаємодії[38]. Найвідомішу типологію партійних систем запропонував Джованні Сарторі:

- Однопартійна система (авторитарні режими);
- Двопартійна система (характерна для США, Великобританії);
- Багатопартійна система (типова для більшості європейських країн);
- Домінуюча партія (коли одна партія переважає протягом тривалого часу, наприклад, у Японії або Росії).

Партійні системи відображають рівень політичного плюралізму та особливості політичної культури в країні. Вони можуть впливати на стабільність політичної системи, формування уряду та прийняття політичних рішень[40].

Ідеологія є основою діяльності політичних партій, визначаючи їхню програму та пріоритети. Основні політичні ідеології включають:

- Лібералізм – акцент на правах людини, вільному ринку та демократії.
- Консерватизм – захист традиційних цінностей, підтримка сильних державних інститутів.
- Соціалізм – орієнтація на соціальну рівність, державне регулювання економіки.
- Популізм – апелювання до "простих людей", критикування політичної еліти.

Політичні партії часто поєднують елементи кількох ідеологій, адаптуючи їх до сучасних умов. Наприклад, сучасні європейські партії можуть об'єднувати елементи соціал-демократії та лібералізму, що сприяє їх гнучкості та адаптації до змін у суспільстві.

Електоральна поведінка – це дослідження мотивів, за якими громадяни підтримують ту чи іншу партію. Вона залежить від таких чинників[44]:

- Соціально-економічного статусу виборця;

- Ідеологічних переконань;
- Впливу медіа та політичної реклами;
- Харизми лідерів політичних партій;
- Регулярності виборів та виборчої системи.

Партійна конкуренція відображає рівень боротьби між політичними партіями та їхні стратегії мобілізації виборців. У контексті сучасної політики значну роль у цьому процесі відіграють цифрові технології та соціальні мережі. Партії використовують соціальні платформи, цільову рекламу та аналітичні дані для залучення виборців і формування політичного дискурсу.

Крім того, слід зазначити, що поняття політичної партії визначено в Законі України «Про політичні партії в Україні» від 05.04.2001 р. № 2365-III. У статті 2 зазначено, що «політична партія — це зареєстроване відповідно до закону добровільне об'єднання громадян, прихильників певної загальнодержавної програми суспільного розвитку, яке має на меті сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах» [49].

Щоб чітко зрозуміти, чи є певне політичне угруповання політичною партією, варто виділити певні ознаки, а саме: об'єднання повинно мати політико-структурну організацію (тривалу в часі); мати стабільні місцеві організації (осередки), які підтримують регулярні контакти з національним центральним керівництвом; головною метою діяльності має бути боротьба за владу, а важливим напрямком діяльності є пошук цільової аудиторії – електорату, який забезпечить народну підтримку, від голосування до вступу в партію. Незалежний український дослідник Т. Плахтій зазначає, що політична партія є колективним організаційним утворенням з точки зору теорій організації та управління. На основі поєднання думок науковців Б. Мізюка та Дж. Гараедагі дослідник запропонував визначення політичної партії як організаційного політичного утворення[10].

Згідно з його ідеєю, основними характеристиками політичної партії є свідомість, активний мультиінтелектуальний організм соціальної моделі,

здатний до самовідтворення протягом тривалого часу, а також здатність політичної партії пізнавати та змінювати світ. Певною мірою, на нашу думку, цей дослідник має рацію, коли стверджує, що політична партія, яка збирається стати/і надалі керувати, повинна детально вивчати особливості політичного світу, який її оточує, і відповідно до отриманих результатів генерувати та реалізовувати ідеї щодо його вдосконалення. Політична партія також має адекватно сприймати інформацію із зовнішнього та внутрішнього середовища.

Вважаємо, що саме адекватне сприйняття є однією з ознак, яка сприятиме схваленню амбіцій політичної партії. Не менш важливими характеристиками, які виділяє Т. Плахтій, є усвідомлення політичною партією власних інтересів, а також здатність до постійного здійснення нормативного планування цілеспрямованої діяльності, що полягає у відкритому виборі засобів, завдань, цілей та ідеалів [39].

Отже, політична партія – це певна група людей, об'єднаних життєздатною ідеологією, з власною організаційною структурою, яка спрямована на досягнення влади різними методами політичної боротьби та засобами управління, завдяки чому досягає влади на основі широкої та розвиненої соціальної бази (підтримки з боку електорату). Для існування та функціонування політичної партії важлива також наявність фінансової бази (членські внески, спонсорська допомога) та політичного лідера.

Дослідження специфіки функціонування політичних партій потребує з'ясування сутності поняття «політична діяльність». Як зазначають автори підручника з політології, під «політичною діяльністю» розуміють «специфічну форму активного ставлення людей до свого соціального середовища, що спрямоване на його цілеспрямоване регулювання та перетворення з використанням фактора влади» [45].

У демократичних суспільствах саме об'єднання в політичні партії дозволяє тій чи іншій політичній групі отримати владу і, відповідно, здійснити запропоновані перетворення. Інше визначення політичної діяльності характеризує її як «вид активності політичних суб'єктів, що персоніфікується як

потреба в сукупності осмислених дій на основі врахування політичних інтересів, мобілізації політичної волі для досягнення політичних цілей» [45]. Виходячи з цього визначення, можна стверджувати, що діяльність політичних партій базується на загальних засадах основних функцій політичних партій, виділених вище, а саме мобілізації суспільства навколо провідної ідеї та набуття політичної влади. Ми цілком погоджуємося з визначенням П. Кузьміна, який розглядає політичну діяльність як «вид соціальної діяльності, заснований на використанні політичної влади та її ресурсів, спрямований на регулювання та узгодження соціальних інтересів і відносин з метою розвитку суспільства як цілісної системи» [18].

Виходячи з цього визначення, політична діяльність виступає певним перетворювачем наявності владних можливостей у розвиток суспільства та суспільних інтересів. Виходячи із сутності цього поняття, можна стверджувати, що діяльність політичних партій має бути побудована таким чином, щоб отримання суспільної підтримки і, відповідно, досягнення політичною партією влади відбувалося в умовах активної взаємодії та в інтересах суспільства та його розвитку.

Визначення сутності основних понять є важливим для глибокого аналізу діяльності політичних партій. Політичні партії, партійні системи, ідеології, електоральна поведінка та партійна конкуренція є ключовими категоріями, які визначають політичний ландшафт сучасних демократій. Їх детальне вивчення дозволяє оцінити ефективність партійної діяльності та перспективи розвитку політичних процесів. Політичні партії залишаються важливими інструментами демократичного врядування, а їх роль у суспільстві продовжує змінюватися під впливом нових технологій і соціальних трансформацій.

1.3. Принципи та методи дослідження діяльності політичних партій

Дослідження діяльності політичних партій здійснюється на основі певних принципів та методів, які дозволяють аналізувати їхню структуру, функції, вплив на суспільство та державу.

Дослідження діяльності політичних партій є важливим аспектом політичної науки, оскільки дозволяє зрозуміти їхню роль у суспільстві, механізми функціонування та вплив на державну політику. У цьому контексті ключове значення мають принципи та методи аналізу діяльності політичних партій, що забезпечують наукову об'єктивність, системність і достовірність отриманих результатів. Крім того, такі дослідження сприяють формуванню ефективних підходів до розвитку політичної системи та підвищення рівня громадянської свідомості[6].

Принципи дослідження визначають підходи, на яких базується аналіз політичних партій. Основними принципами є:

1. **Об'єктивність** – дослідження має ґрунтуватися на фактах та уникати суб'єктивних оцінок, що забезпечує неупередженість аналізу.
2. **Системність** – політичні партії розглядаються як складні соціально-політичні інститути, що взаємодіють із суспільством та державою в межах єдиної політичної системи.
3. **Історизм** – аналіз діяльності партій повинен враховувати історичні передумови їхнього становлення та розвитку, що дозволяє простежити їхню еволюцію.
4. **Комплексність** – врахування різних аспектів партійної діяльності, таких як ідеологія, організаційна структура, стратегія та тактика, що сприяє глибокому розумінню їхньої ролі.
5. **Порівняльний аналіз** – дослідження партій у різних країнах та політичних системах для виявлення загальних закономірностей і відмінностей, що дозволяє визначати універсальні тренди в партійній діяльності.

6. **Емпірична верифікація** – використання перевірених даних і джерел для підтвердження наукових висновків, що підвищує надійність результатів дослідження.

Методи дослідження можна умовно розділити на теоретичні та емпіричні[18].

1. **Аналіз та синтез** – розчленування партійної діяльності на складові частини та їх подальше узагальнення для створення цілісної картини політичного процесу.

2. **Історичний метод** – дослідження виникнення, еволюції та змін у діяльності партій у різні періоди, що дозволяє визначити їхні тенденції розвитку.

3. **Системний підхід** – розгляд політичних партій як елементів політичної системи, що функціонують у взаємодії з державними інститутами та громадянським суспільством.

4. **Порівняльний метод** – аналіз особливостей діяльності партій у різних країнах і політичних системах, що допомагає виявити загальні закономірності їхнього функціонування.

5. **Структурно-функціональний аналіз** – вивчення ролі партій у суспільстві та їхнього впливу на політичний процес через аналіз їхніх функцій і механізмів взаємодії.

6. **Контент-аналіз** – вивчення програмних документів, промов, політичних заяв партій для виявлення ідеологічних засад і стратегічних пріоритетів. Цей метод дозволяє оцінити відповідність реальної політичної діяльності заявленим партійним цілям.

7. **Соціологічне опитування** – збирання даних про ставлення населення до політичних партій та їхніх лідерів, що дає змогу оцінити рівень довіри до них.

8. **Метод спостереження** – аналіз реальної діяльності партій під час виборчих кампаній, протестних рухів та інших політичних подій, що дозволяє оцінити їхню ефективність.

9. **Експертні опитування** – залучення політичних аналітиків та науковців до оцінки діяльності партій, що допомагає сформувати об'єктивну думку про їхню роль у політичній системі.

10. **Статистичний аналіз** – обробка даних щодо партійної активності, результатів виборів, динаміки членства тощо, що дозволяє робити кількісні висновки про діяльність політичних партій.

11. **Методи аналізу політичного дискурсу** – дослідження політичних промов, дебатів та публічних виступів партійних лідерів для виявлення стратегій переконання та впливу на громадську думку.

12. **Big Data та цифрові технології** – аналіз поведінки партій у соціальних мережах, що допомагає оцінити їхню комунікаційну ефективність та вплив на електорат.

Дослідження діяльності політичних партій базується на певних наукових принципах та застосуванні комплексу методів, що дозволяють отримати достовірні результати. Використання теоретичних та емпіричних підходів дає змогу глибше зрозуміти особливості партійної діяльності, їхню роль у політичній системі та вплив на суспільство. У майбутніх дослідженнях важливо розширювати емпіричну базу та використовувати новітні методики аналізу, зокрема цифрові технології для дослідження поведінки партій у медійному просторі[21]. Застосування міждисциплінарного підходу, що включає соціологічні, політичні та комунікаційні методи, дозволить досягти більш глибокого розуміння партійної діяльності та її трансформацій у сучасному світі.

Для більш наукового та об'єктивного вивчення теми даної роботи необхідно використовувати комплекс наукових положень, підходів і методів. У сукупності вони дають можливість більш детально розкрити особливості діяльності політичних партій України в умовах воєнного стану. Це дослідження ґрунтується, перш за все, на загальнонаукових принципах об'єктивності, всебічності тощо. Застосування принципу об'єктивності передбачає неупереджене ставлення дослідника під час проведення наукового дослідження[24]. За цим принципом відбувається об'єктивне вивчення

закономірностей функціонування об'єкта, яке можливе лише за умови, що методи дослідження та позиція дослідника не впливають на отримані дані.

Завдяки цьому принципу ми намагалися неупереджено підійти до розгляду як загальних характеристик функціонування політичних партій, так і особливостей їх діяльності в умовах війни. Принцип комплексності полягає в тому, що він вимагає, щоб під час наукового дослідження були враховані всі сторони досліджуваного об'єкта. Реалізація цього принципу передбачає необхідність розвитку міжпредметних зв'язків. Принцип комплексності допоміг нам використати знання з різних наук, таких як: політологія, право, соціологія та ін., які займаються вивченням різних аспектів діяльності політичних партій[34].

При написанні кваліфікаційної роботи використано низку наукових підходів: інституційний, системний, функціональний та ін. Інституціональний підхід слід розглядати як методологію наукового пізнання та практичної діяльності, яка розглядає механізми взаємодії та зв'язків суб'єктів суспільних відносин, оцінює їх поведінку у виконанні норм (формальних і неформальних) та оцінює ефективність соціальних інститутів [56].

У контексті даної роботи практична складова цього підходу полягає у відборі для аналізу інститутів, які безпосередньо впливають на діяльність політичних партій в Україні в умовах воєнного стану. Основним політичним інститутом, який ми розглядаємо, є політичні партії. Іншими інституціями, що впливають на діяльність партій, є державні та громадські інституції. Одним із базових у цьому дослідженні є системний підхід, суть якого полягає у вивченні окремих об'єктів як складних систем. Системний підхід дозволяє по-новому поглянути на зв'язок між об'єктом і його середовищем. Об'єкт системного знання береться не сам по собі, а в єдності з усіма взаємодіючими з ним елементами [19]. Системний підхід сприяв дослідженню діяльності політичних партій у найрізноманітніших напрямках розвитку, зокрема дозволив виявити, від яких факторів залежать особливості діяльності політичних партій під час воєнного стану.

Сутність функціонального підходу полягає у виділенні елементів взаємодії різних суб'єктів або елементів і визначенні їх місця і значення (функцій). Відповідно до поглядів Р. Мертон, в основі функціонального підходу лежать три основні постулати[40]:

- 1) функціональна єдність цілого (узгоджене функціонування всіх його частин);
- 2) універсальний функціоналізм (функціональність відображає корисність усіх суспільних явищ);
- 3) функціональна необхідність. У контексті змісту даної роботи функціональний підхід допоміг розглянути функціональну складову структурних елементів діяльності політичних партій. Перш за все, це стосується політичних діячів, політичних еліт і лідерів, які прямо чи опосередковано впливають на особливості діяльності політичних партій.

Досягнення мети даної роботи передбачає застосування наукових методів як необхідної складової дослідження. Метод — спосіб пізнання, вивчення явищ природи і суспільного життя. Іншими словами, це набір прийомів або операцій практичного або теоретичного оволодіння дійсністю, з метою вирішення чітко визначеного завдання і досягнення мети. Під час даного дослідження було використано ряд загальнонаукових та спеціально-наукових методів.

Індукція та дедукція є основними загальнонауковими методами дослідження, без використання яких наукове дослідження втрачає зміст, послідовність і логічність.

Індукція — це рух пізнання від окремих фактів до загальних висновків. Індуктивні умовиводи наближають нас до кінцевої думки, до загального визначення предмета дослідження. Індуктивний метод допоміг сформулювати загальну картину особливостей функціонування політичних партій і сформулювати відповідні висновки.

Дедукція є методом, протилежним індукції за своєю структурою. Результатом дедукції є побудова висновку на основі логічної послідовності. Сутність дедукції полягає в русі думки від загальних тверджень до тверджень

про окремі предмети чи явища. Дедукція допомагає розглянути особливості впливу воєнного стану на діяльність українських політичних партій.

Структурно-функціональний метод полягає в тому, що кожен елемент досліджуваної системи має свої функціональні зв'язки з іншими елементами, вони взаємозалежні і утворюють єдине ціле.

Таким чином, ми можемо досліджувати, як окремі соціальні явища виконують певну функцію у підтримці та зміні суспільно-політичної системи. Завдяки цьому методу ми розглянули складові елементи діяльності політичних партій в умовах воєнного стану, де кожна з дій демонструє певну функціональність політичної партії відповідно до викликів воєнного часу.

Порівняльний метод за своєю природою передбачає встановлення паралелей між об'єктами дослідження в цілому або частково, аналіз подібностей і відмінностей. Завдяки цьому методу можна порівняти особливості діяльності парламентських і непарламентських політичних партій, довоєнні форми і методи партійної діяльності та нові, зумовлені реаліями війни тощо[60].

Таким чином, при написанні роботи було використано комплекс принципів, підходів і методів пізнання, які дозволяють глибше дослідити сутність та особливості діяльності політичних партій в умовах воєнного стану. Отже, вивченням особливостей діяльності політичних партій займаються як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники.

На основі аналізу використаних джерел можна підсумувати, що серед основних функцій політичних партій дослідники виділяють такі:

- 1) агрегація суспільних інтересів;
- 2) досягнення влади;
- 3) здійснення державної влади;
- 4) розвиток ідеології;
- 5) рекрутування політичної еліти тощо.

Більшість дослідників приходять до висновку, що українські політичні партії лише частково виконують свої партійні функції. На основі аналізу

діяльності політичних партій вітчизняні дослідники зазначають, що партійна система України потребує якісної трансформації.

Таким чином ,основні поняття становлять становлять фундамент для розуміння предмета аналізу. Вони визначають теоретичні межі дослідження, окреслюють його предмет і дозволяють систематизувати наукові знання. Визначення сутності кожного з ключових термінів у контексті роботи дає змогу глибше розглянути об'єкт дослідження, виявити його особливості та функції. Крім того, аналіз понять сприяє усвідомленню їхньої ролі в сучасній науці, практичному застосуванню та подальшим науковим дослідженням у відповідній сфері.

РОЗДІЛ 2 Парти́йна система України: сучасна конфігурація та тенденції розвитку.

2.1. Характеристика етапів становлення партійної системи України

Парти́йна система України пройшла складний та суперечливий шлях розвитку з моменту здобуття незалежності у 1991 році. Формування багатопартійності відбувалося під впливом політичних, соціально-економічних та зовнішніх чинників. Важливим чинником стала демократизація суспільства та відхід від однопартійної системи, характерної для Радянського Союзу. Парти́йна система України розвивалася хвилеподібно, від хаотичного утворення партій у 1990-х роках до поступового інституційного зміцнення та структуризації у наступні десятиліття[57].

Розглянемо основні етапи становлення партійної системи України та їхні особливості, включаючи ключові політичні події, зміни законодавства, вплив суспільних рухів та роль виборчих процесів.

Формування багатопартійності в Україні розпочалося в період 1989–1994 років на тлі кризи радянської системи та демократизаційних процесів, пов'язаних із перебудовою. У цей час відбулося розширення політичних свобод, що сприяло виникненню перших незалежних партій. Визначальними подіями цього періоду стали утворення у 1989 році Народного Руху України (НРУ) як громадсько-політичної організації, що об'єднувала прихильників незалежності, проведення у 1990 році перших альтернативних виборів до Верховної Ради УРСР, де вперше з'явилися представники опозиційних сил, ухвалення у 1991 році Закону «Про громадські об'єднання», який легалізував створення політичних партій, а також парламентські вибори 1994 року, що продемонстрували зростання політичного плюралізму. У цей період з'являються перші незалежні партії, серед яких Народний Рух України, Українська республіканська партія, Соціалістична партія України[53]. Однак політичний процес характеризувався низькою структурованістю партій, відсутністю чітких

ідеологічних платформ, а значна частина партій була персоналістськими утвореннями.

Другий етап (1994–2002) характеризується інституціоналізацією партійної системи на тлі прийняття у 1996 році Конституції України, яка закріпила політичний плюралізм, а також поступової адаптації демократичних механізмів. У 1998 році впроваджено змішану виборчу систему, за якої половина депутатів обиралася за партійними списками, а половина – у мажоритарних округах, що сприяло посиленню ролі партій у виборчому процесі[60]. У 2002 році парламентські вибори засвідчили формування великих партійних блоків, зокрема «Наша Україна», КПУ, «За Єдину Україну». Основними характеристиками цього етапу стало зміцнення політичних партій та їхня активна участь у владі, посилення їхньої ролі у виборах завдяки пропорційній складовій, а також зростання конкуренції між партіями за електорат.

Третій етап (2002–2010) позначений політичними кризами та революційними подіями, які суттєво вплинули на розвиток партійної системи. У 2004 році відбулася Помаранчева революція, що змінила розстановку політичних сил і сприяла демократизації партійної системи. Важливою подією стало запровадження у 2006 році повністю пропорційної виборчої системи, що змінило механізм формування Верховної Ради[53]. Водночас у 2010 році відбулося повернення президентсько-парламентської форми правління, що знизило роль партій у розподілі влади. На цьому етапі виборчі кампанії стали більш партійно-орієнтованими, виникла чітка опозиція між провладними та опозиційними партіями, а також значно посилювався вплив олігархічних груп на партійний процес.

Четвертий етап (2010–2014) відзначився посиленням авторитарних тенденцій, особливо після приходу до влади Віктора Януковича, коли відбулося централізація влади та обмеження політичної конкуренції. У 2012 році було повернуто змішану виборчу систему, що мало на меті зміцнення позицій провладних сил. У цей період спостерігалось посилення державного контролю над партійною системою та активне використання адміністративного ресурсу

для утримання влади[45]. Проте ключовою подією стало повстання громадянського суспільства у 2013–2014 роках, коли Євромайдан і Революція Гідності призвели до повалення режиму Януковича.

П'ятий етап (2014–2022) характеризується переформатуванням партійного ландшафту. Після Революції Гідності розпочався процес створення нових політичних партій, таких як «Народний фронт» та «Самопоміч». Водночас війна на Донбасі суттєво вплинула на радикалізацію політичних позицій, формування нових політичних союзів та посилення патріотичних настроїв у суспільстві[43]. У 2019 році було скасовано мажоритарну складову виборчої системи, що сприяло подальшій трансформації партійної системи.

Сучасний етап (2022–дотепер) відзначається впливом війни Росії проти України, що кардинально змінило політичний ландшафт. Однією з головних подій стало ухвалення рішення про заборону проросійських партій, що сприяло очищенню політичного простору від сил, які могли бути використані ворожими країнами для дестабілізації ситуації. Політична активність зосереджена на питаннях національної безпеки, і більшість політичних сил консолідувалися навколо підтримки Збройних сил України та забезпечення обороноздатності країни[41].

У сучасний період (з 2022 року) розвиток партійної системи України відбувається під впливом нових викликів, пов'язаних із повномасштабною війною[39].

Політичне життя набуло нових форм, зумовлених необхідністю об'єднання зусиль для забезпечення оборони країни, підтримки економіки та міжнародної дипломатії[35]. У цьому контексті можна виділити кілька ключових тенденцій:

1. Консолідація політичних сил навколо національної безпеки, з початку повномасштабного вторгнення Росії політичний ландшафт України суттєво змінився. Більшість політичних партій об'єдналися навколо підтримки державного курсу на оборону та міжнародну інтеграцію. Партійні розбіжності

відійшли на другий план, що можна пояснити необхідністю збереження стабільності та ефективного управління в умовах воєнного стану.

2. Заборона проросійських партій та очищення політичного простору, у 2022 році Рада національної безпеки і оборони (РНБО) ухвалила рішення про заборону низки проросійських партій, які були пов'язані з Кремлем та могли здійснювати підривну діяльність всередині країни. Зокрема, було припинено діяльність таких партій, як «Опозиційна платформа – За життя», «Партія Шарія», «Наші», «Держава» та інших. Це рішення сприяло зменшенню впливу проросійських сил на внутрішню політику та звуженню можливостей для інформаційної війни проти України.

3. Трансформація ідеологічних підходів, війна суттєво вплинула на політичні орієнтири українських партій. Якщо раніше основними ідеологічними протиставленнями були поділ на «ліві» та «праві», прихильники ринкової економіки та соціальної держави, то нині домінуючим чинником стала підтримка або несприйняття проєвропейського курсу та незалежності України. Політичні сили дедалі більше тяжіють до національно-демократичних та проєвропейських позицій, а традиційний поділ на лібералів і консерваторів частково втрачає актуальність.

4. Зміни у виборчій системі та перспективи реформ, в умовах війни вибори до Верховної Ради не проводилися, однак у майбутньому очікується перегляд виборчої системи. У 2019 році Україна перейшла на пропорційну систему з відкритими списками, що мало на меті забезпечити більшу підзвітність депутатів перед виборцями. Після завершення війни політичні процеси можуть активізуватися, що спричинить появу нових партійних проєктів і зміну політичного балансу.

5. Зміцнення ролі громадянського суспільства, одним із найважливіших факторів сучасного періоду є активна участь громадянського суспільства у політичному житті. Волонтерський рух, ініціативи з підтримки армії та внутрішньо переміщених осіб значно вплинули на розуміння ролі держави та громадян у політичному процесі. У майбутньому це може привести

до посилення впливу громадянських рухів на формування партійної системи та появи нових політичних лідерів, які вийшли з волонтерського середовища.

Українська партійна система еволюціонувала від хаотичного зародження багатопартійності до чіткої структуризації. Сьогодні її основний виклик – адаптація до умов війни, забезпечення ефективного функціонування демократичних інститутів[31].

Наразі партійна система України перебуває у стані трансформації під впливом Російсько-Української війни, соціально-економічних змін, що відбулися в наслідок повномасштабної агресії з боку Росії та реалізації європейського курсу нашої держави. Політичні партії в умовах російсько-української війни відіграють ключову роль у консолідації суспільства, забезпеченні стійкості державного управління та реалізації євроінтеграційного курсу України. У сучасних умовах політичні партії виступають не лише інструментом представництва громадських інтересів, а й важливим механізмом мобілізації ресурсів для підтримки обороноздатності країни, зміцнення національної єдності та адаптації законодавчої бази до вимог воєнного часу. Вони сприяють формуванню стратегії післявоєнного відновлення, відстоюють демократичні цінності та активно працюють над зміцненням міжнародної підтримки України.

Загалом, для подальшого розвитку партійної системи України важливими є кілька ключових аспектів: необхідність зменшення впливу олігархічного капіталу на партії, підвищення рівня політичної культури та відповідальності партій перед виборцями, формування ідеологічно сталих партій та посилення їхньої ролі у демократичному процесі. Тільки за умови подальшого розвитку інституційних механізмів і зміцнення демократичних цінностей партійна система України зможе стати ефективною та стабільною.

Розвиток багатопартійності в Україні пройшов складний шлях від становлення в період розпаду СРСР до сучасного етапу, що визначається умовами війни. Політична система стала більш стабільною та демократичною, хоча все ще залишається під впливом олігархічних груп та зовнішніх викликів. Війна суттєво змінила політичні пріоритети, зробивши питання безпеки,

національної ідентичності та міжнародної інтеграції ключовими для партійної боротьби.

Отже, на наше глибоке переконання після перемоги над ворогом партійна система набуде нових ознак ,які будуть включати оновлення політичних еліт ,не виключено створення нових партійних проектів ,реформовані виборчі системи.

2.2.Електоральні цикли 2014-2020 рр. та їх вплив на еволюцію української багатопартійності.

Електоральні цикли 2014-2020 років відіграли ключову роль у трансформації політичної системи України, зокрема її багатопартійності. Події Революції Гідності, анексія Криму та війна на Донбасі створили нові політичні реалії, що вплинули на запити суспільства та електоральні настрої. Вибори цього періоду засвідчили зміну політичних лідерів, зростання впливу нових партій та кризи традиційних політичних сил.

До 2014 року в Україні домінували великі політичні партії, такі як Партія регіонів, «Батьківщина» та «УДАР». Політична система була поділена між владною партією та опозицією, що сприяло формуванню двополюсного політичного середовища. Проте події Євромайдану суттєво змінили розстановку сил, що позначилося на результатах виборів[25].

Після Революції Гідності 2014 року і втечі Віктора Януковича Україна опинилася у складній політичній ситуації. Розпочалася війна на Донбасі, а Крим був анексований Росією. Це викликало різке переформатування політичної сцени.

Колись домінуюча Партія регіонів фактично припинила існування, а її електорат розпався між кількома політичними силами. Частина прихильників перейшла до "Опозиційного блоку", який став правонаступником Партії регіонів, а інша частина просто проігнорувала вибори через розчарування в політиці.

Натомість у парламенті з'явилися нові партії, які відображали запит суспільства на зміни. Серед таких сил був "Народний фронт" Арсенія Яценюка, який несподівано отримав перше місце на виборах. Партія Петра Порошенка – "Блок Петра Порошенка" – теж мала значний успіх і сформувала коаліцію разом із "Народним фронтом". Крім того, потужні позиції зайняли "Самопоміч" Андрія Садового, "Батьківщина" Юлії Тимошенко та Радикальна партія Олега Ляшка.

Цей виборчий цикл ознаменувався оновленням політичних еліт, хоча згодом виявилось, що це було лише часткове оновлення, оскільки більшість політиків, які отримали владу, були добре знайомі виборцям[20].

Позачергові президентські вибори відбулися 25 травня 2014 року. Перемогу здобув Петро Порошенко, який позиціонував себе як проєвропейський політик. Вибори засвідчили:

- Запит суспільства на оновлення політичної еліти;
- Значне зниження підтримки проросійських партій через анексію Криму та війну на Донбасі;
- Концентрацію виборчих симпатій навколо прозахідних сил;
- Підвищену політичну активність виборців, що стало реакцією на суспільно-політичну кризу.

Після парламентських виборів країна почала рухатися у напрямку децентралізації. Це відобразилося на місцевих виборах 2015 року, коли на регіональному рівні вплив традиційних партій послабився, а натомість почали з'являтися сильні місцеві партійні проєкти[16].

У багатьох містах і регіонах до влади прийшли місцеві партії, які не мали великого впливу на загальнонаціональному рівні, але змогли мобілізувати підтримку на місцях. Наприклад, у Харкові та Одесі великою підтримкою користувалися місцеві політики, які мали тісні зв'язки з бізнесом і впливовими групами. У Львові впевнено перемогла "Самопоміч" Андрія Садового, а в Києві – партія "УДАР", яка тоді вже була фактично частиною БПП.

Парламентські вибори 26 жовтня 2014 року стали переломним моментом для української багатопартійності[42]. Основні особливості цих виборів:

- «Народний фронт» Арсенія Яценюка отримав найбільше голосів (22,14%) завдяки антиросійській риторичі та військовим успіхам;
- «Блок Петра Порошенка» здобув 21,81% і став основною провладною силою;
- «Опозиційний блок», що об'єднав колишніх членів Партії регіонів, набрав 9,43%;

- Зросла кількість депутатів, які не мали досвіду політичної діяльності, що свідчило про запит на нові обличчя;
- Значне представництво нових партій, зокрема «Самопоміч», що отримала 10,97% голосів.

Ці вибори також ознаменували зміни у політичних стратегій партій, які почали більше орієнтуватися на регіональні особливості та соціальні запити виборців.

Місцеві вибори 2015 року засвідчили:

- Зростання впливу регіональних партій та лідерів;
- Високу популярність мерів великих міст, що зумовило посилення локальних політичних проектів;
- Відносне зниження впливу парламентських партій на місцях;
- Вибори стали платформою для формування нових політичних ініціатив, які пізніше вплинули на загальнонаціональні вибори.

Вибори 2019 року стали визначальними для української багатопартійності. Президентська кампанія, що завершилася перемогою Володимира Зеленського (73,22% у другому турі), засвідчила глибоку кризу традиційних політичних сил. Це також вплинуло на парламентські вибори, де партія «Слуга народу» здобула 43,16% голосів, отримавши абсолютну більшість у Верховній Раді[55].

Наслідки цих виборів:

- Зникнення з політичної арени деяких традиційних партій, таких як «Народний фронт»;
- Формування нового центру влади, орієнтованого на Зеленського;
- Подальше посилення регіональних партійних проектів;
- Значна зміна складу парламенту – 80% депутатів були новими особами.

Успіх Зеленського автоматично привів до перемоги його політичної партії "Слуга народу" на парламентських виборах. Вперше в історії України одна партія змогла сформувати монобільшість у Верховній Раді, отримавши 254

місця. Це означало, що партія Зеленського могла ухвалювати рішення без необхідності створювати коаліцію з іншими політичними силами.

Одночасно парламентські вибори стали фатальними для багатьох старих політиків. "Народний фронт" повністю зник із політичної карти, а партії, які раніше домінували у парламенті, значно втратили підтримку. БПП трансформувався у "Європейську Солідарність", але вже не мав тієї сили, що раніше.

Замість традиційних партій у парламенті з'явилися нові гравці. Наприклад, партія "Голос" Святослава Вакарчука отримала певну підтримку як ліберальний альтернативний проект, а "Опозиційна платформа – За життя" почала збирати голоси виборців, які орієнтувалися на проросійську риторику[56].

Місцеві вибори 2020 року стали випробуванням для влади. Основні тенденції, які проявилися в ході їх проведення :

- олаблення позицій «Слуги народу» на місцевому рівні;
- зміцнення регіональних політичних сил;
- повернення деяких традиційних партій, зокрема «Європейської солідарності» та «Опозиційної платформи – За життя»;
- посилення політичної конкуренції в регіонах, між партійними осередками.

Однак уже на місцевих виборах 2020 року стало зрозуміло, що "Слуга народу" не може повторити свій успіх на місцевому рівні. У багатьох регіонах ця партія зазнала поразки, оскільки виборці почали розчаровуватися у діях нової влади.

Натомість знову активізувалися місцеві партійні проекти. У Харкові та Одесі перемогли представники старих еліт, у Києві перемогу здобув чинний мер Віталій Кличко, а у Львові продовжив домінувати Андрій Садовий.

Це свідчило про те, що українська багатопартійність в бік реогіналізації, де на місцеві вибори все більше впливають конкретні особистості а не партійні бренди

Таким чином,електоральні цикли 2014-2020 років суттєво вплинули на багатопартійну систему України. Вони сприяли:

- формуванню нових політичних проектів;
- ослабленню традиційних партій;
- посиленню регіональних партій;
- Запиту на оновлення політичних еліт;
- Зміні електоральних настроїв громадян, що призвело до значних

політичних трансформацій.

І цей період на нашу думку став визначальним для еволюції української багатопартійності, підготувавши підґрунтя для подальших змін у політичному ландшафті країни.

РОЗДІЛ 3. ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.

3.1. Діяльності політичних партій в умовах сучасних викликів і загроз.

Політичні партії в демократичних країнах відіграють ключову роль у процесах державного управління, формуванні політичної культури та забезпеченні громадянської активності. Проте в умовах надзвичайних обставин, зокрема воєнного стану, їхня діяльність зазнає суттєвих обмежень і трансформацій. В Україні з початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в лютому 2022 року правовий режим воєнного стану змінив політичний ландшафт, суттєво вплинувши на функціонування політичних партій.

Одним із головних викликів для партій у воєнний період є необхідність балансування між політичною діяльністю та консолідацією суспільства навколо спільної мети – забезпечення національної безпеки та перемоги у війні. З цієї причини політична конкуренція значно послабилася, а діяльність багатьох партій змістилася у сферу волонтерства, підтримки Збройних Сил України (ЗСУ) та гуманітарної допомоги населенню[14].

Крім того, в умовах воєнного стану українська влада вдалася до заборони проросійських партій, що мали зв'язки з агресором або вели антидержавну діяльність. На підставі рішень Ради національної безпеки і оборони (РНБО) та відповідних судових рішень було припинено діяльність таких партій, як "Опозиційна платформа – За життя" (ОПЗЖ) та низки інших проросійських політичних сил. Це стало важливим кроком у захисті інформаційного та політичного простору України від внутрішніх загроз.

Ще одним викликом для політичних партій є необхідність адаптації до умов, коли виборчі процеси фактично заморожені, а політична активність значною мірою зосереджена навколо державних інституцій та військового керівництва. У таких умовах партії змушені переосмислювати свої функції та

шукати нові шляхи комунікації з громадянами, які зосереджені на безпекових питаннях[17].

Таким чином, діяльність політичних партій у сучасних умовах Російсько-Української війни має кілька основних характеристик:

1. Консолідація зусиль на підтримку держави та армії. Більшість політичних сил переорієнтували свої ресурси на гуманітарну допомогу, забезпечення військових, підтримку переселенців та громадян у прифронтових зонах.

2. Зменшення рівня політичної конкуренції. В умовах війни партії фактично припинили активну боротьбу за владу, натомість суспільство згуртувалося навколо державного керівництва.

3. Обмеження діяльності антидержавних політичних сил. Завдяки законодавчим механізмам вдалося усунути партії, що становили загрозу національній безпеці.

4. Адаптація до нових умов політичної взаємодії. Політичні партії змінюють свою діяльність, використовуючи альтернативні форми комунікації з виборцями, зокрема через соціальні мережі, громадські ініціативи та волонтерську діяльність.

Попри складні обставини, партійна система України проходить важливий етап трансформації, що може сприяти її очищенню, посиленню відповідальності перед виборцями та формуванню нових політичних традицій у майбутньому.

Однією з провідних дослідниць цієї проблематики є Марія Сергіївна Кармазіна, яка у своїх працях комплексно досліджувала багатопартійність в Україні, її особливості, виклики та тенденції розвитку. На основі її наукового доробку можна виділити кілька ключових аспектів, що характеризують сучасну діяльність політичних партій.

Кармазіна зазначала, що українські політичні партії часто виникають не як інститути з чіткою ідеологічною базою, а як політичні проекти, орієнтовані на конкретних лідерів[63].

Сучасний світ зіштовхується з низкою викликів, які впливають на функціонування політичних партій. Серед основних загроз можна виділити:

Зростання популістських настроїв спричинене розчаруванням виборців у традиційних політичних силах, що призводить до появи нових політичних рухів з радикальними ідеями та спрощеними рішеннями складних соціально-економічних проблем. Політичні партії змушені адаптуватися до нових умов, розробляючи більш конкретні та ефективні програми дій[48]. Важливим завданням є відновлення довіри виборців через підзвітність, прозорість та реальні дії на користь суспільства.

Розвиток цифрових технологій кардинально змінює політичну комунікацію. Соціальні мережі стали основною платформою для ведення політичної боротьби, що сприяє як швидкому поширенню ідей, так і маніпуляціям суспільною думкою, використанню фейкових новин та інформаційних атак. Політичні партії мають пристосовуватися до нового медіасередовища, використовуючи інструменти цифрового маркетингу, таргетованої реклами та аналітики великих даних для розуміння потреб виборців.

Зміни у світовому порядку, зростання міжнародних конфліктів та посилення впливу наддержавних організацій створюють нові умови для діяльності політичних партій. Вони повинні знаходити баланс між національними інтересами та міжнародними зобов'язаннями, що ускладнює вироблення ефективної політики. Збільшення ролі міжнародних економічних, політичних та військових союзів вимагає від партій розширення міжнародної співпраці та врахування глобальних тенденцій.

Умови воєнного часу або збройних конфліктів значно ускладнюють діяльність політичних партій. Вони змушені адаптувати свої програми до нових реалій, підтримувати державні інституції, працювати над консолідацією суспільства та розробкою стратегій національної безпеки. Політичні партії також відіграють ключову роль у формуванні оборонної політики та міжнародних відносин держави.

Політичні партії часто стають каталізаторами суспільних конфліктів, що призводить до зростання поляризації. Відсутність ефективного діалогу між різними політичними силами може загрожувати стабільності держави та демократичному розвитку[6]. У зв'язку з цим, партії повинні активно сприяти національному діалогу, розвивати механізми мирного врегулювання конфліктів і формувати політику, спрямовану на консолідацію суспільства.

Щоб залишатися ефективними суб'єктами політичного процесу, партії мають шукати нові підходи до своєї діяльності. Основними напрямками адаптації можуть бути:

- Розвиток внутрішньопартійної демократії – запровадження прозорих механізмів прийняття рішень, відкритих праймеріз для вибору кандидатів;
- Залучення молоді – активізація роботи з молодими виборцями через новітні комунікаційні технології;
- Боротьба з дезінформацією – створення незалежних аналітичних центрів, розвиток фактчекінгу;
- Підтримка громадянського суспільства – співпраця з неурядовими організаціями та експертним середовищем;
- Оновлення політичних програм – адаптація політичних стратегій до реальних потреб суспільства та викликів часу;
- Міжнародна співпраця – активна взаємодія з іноземними партіями, навчання найкращим світовим практикам;
- Антикорупційні заходи – підвищення прозорості фінансування партій та підзвітність перед виборцями.

Сучасні виклики та загрози змушують політичні партії переосмислювати свої методи роботи та підходи до взаємодії з суспільством. В умовах глобалізації, діджиталізації, військових конфліктів та інформаційних атак вони повинні шукати ефективні моделі політичної діяльності, які дозволять зберегти довіру виборців, забезпечити стабільність держави та сприяти демократичному розвитку суспільства. Політичні партії, здатні адаптуватися до змін,

відіграватимуть ключову роль у формуванні майбутнього політичного ландшафту. Політичні партії та їхні лідери активно розширюють міжнародні зв'язки, прагнучи зміцнити підтримку України в боротьбі за незалежність і територіальну цілісність. Через дипломатичні переговори, міжпартійне співробітництво та участь у міжнародних форумах вони залучають фінансову, військову та гуманітарну допомогу від партнерів і союзників. Такі ініціативи сприяють посиленню санкційного тиску на агресора, мобілізації ресурсів для відбудови країни та формуванню сприятливого міжнародного середовища для завершення війни на умовах, вигідних Україні.

3.2. Особливості функціонування політичних партій України в умовах воєнного стану: 2022-2025 роки.

Введення воєнного стану в Україні внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року суттєво вплинуло на політичну систему країни, зокрема на діяльність політичних партій. В умовах війни політичне життя зазнало серйозних трансформацій, що було обумовлено необхідністю консолідації влади, забезпечення національної безпеки та збереження державного суверенітету[13].

Однією з ключових змін у функціонуванні політичних партій стала заборона проросійських політичних сил. Відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України, ухваленого 20 березня 2022 року, була припинена діяльність 11 політичних партій, серед яких «Опозиційна платформа – За життя», «Партія Шарія», «Наші» та інші, які мали зв'язки з країною-агресором або підтримували її наративи. Згодом, на основі ухвалених рішень судів та реалізації положень Закону України «Про політичні партії в Україні», ці партії були офіційно заборонені.

Кармазіна наголошувала, що після початку війни більшість українських партій, навіть ті, що раніше дотримувалися нейтральної позиції щодо європейської інтеграції, почали відкрито підтримувати курс на вступ до ЄС та НАТО[64].

У період воєнного стану значна частина політичного процесу була відсунута на другий план через пріоритетність безпекових питань. Президент, Верховна Рада та Офіс Президента сконцентрували владні повноваження, а політичні партії в більшості своїй підтримали такий формат управління, визнаючи необхідність ефективного ухвалення рішень в умовах війни.

Більшість партій, які раніше мали значні політичні розбіжності, змушені були перейти до моделі співпраці та консолідації. Наприклад, ключові парламентські сили – «Слуга народу», «Європейська солідарність», «Батьківщина» та «Голос» – координували свої дії в законодавчій діяльності,

спрямованій на посилення обороноздатності та міжнародну підтримку України. Зокрема, були ухвалені важливі нормативні акти, такі як Закон України "Про оборону України", який визначає правові основи та організацію оборони держави, Указ Президента України №64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні", що передбачає заходи для захисту територіальної цілісності, та Указ Президента України №65/2022 "Про загальну мобілізацію", спрямований на мобілізаційні процеси. Також значну увагу було приділено підтримці волонтерського руху через ухвалення Закону України "Про волонтерську діяльність", який регламентує діяльність волонтерів, та змін до нього – Закону України №2519-IX "Про внесення змін до Закону України 'Про волонтерську діяльність'", що посилює державну підтримку волонтерів у воєнний час[65].

Воєнний стан також призвів до неможливості проведення виборів на загальнонаціональному рівні. Зокрема, парламентські вибори, заплановані на 2023 рік, були фактично скасовані, оскільки відповідно до Конституції України проведення виборів у період дії воєнного стану є неможливим. Це також вплинуло на місцеві вибори, які в багатьох громадах не могли бути проведені через активні бойові дії або тимчасову окупацію територій[17].

Однак політичні партії продовжували свою діяльність у форматі громадських ініціатив, волонтерських рухів та допомоги внутрішньо переміщеним особам. Чимало політиків були залучені до дипломатичної діяльності, сприяючи міжнародній підтримці України.

Воєнні умови змусили політичні партії змінювати свої стратегічні пріоритети. Якщо до 2022 року партійна діяльність значною мірою була орієнтована на виборчі кампанії та внутрішньополітичну боротьбу, то після початку війни основний фокус змістився на[22]:

- підтримку українських військових через волонтерські ініціативи;
- інформаційну боротьбу та протидію ворожій пропаганді;
- міжнародну дипломатію та залучення іноземної допомоги;
- захист прав внутрішньо переміщених осіб та відновлення зруйнованих територій.

Крім того, значна кількість політиків особисто брала участь у бойових діях, долучившись до лав Збройних сил України або територіальної оборони. Це змінило сприйняття політичного класу в суспільстві, адже багато представників різних партій стали активними учасниками оборони держави.

З огляду на виклики, з якими зіткнулися політичні партії під час воєнного стану, можна прогнозувати, що після завершення війни політичний ландшафт України зазнає серйозних змін[49]. Ймовірно, відбудеться:

- Реформування партійної системи, з акцентом на національну безпеку та державний суверенітет;
- Посилення вимог до політичних партій, включно з перевіркою на зв'язки з іноземними державами;
- Збільшення ролі громадянського суспільства у політичному процесі;
- Формування нових політичних сил, які виникли під час війни, зокрема на базі волонтерських та ветеранських ініціатив.

Отже, діяльність політичних партій України в період 2022–2025 років була суттєво змінена через воєнні обставини. Політичне життя набуло нового формату, що передбачає не лише традиційну парламентську роботу, а й активну участь у безпекових та гуманітарних питаннях. Це стане основою для подальших змін у політичній системі України після перемоги.

По-перше, це законодавчі зміни та регулювання партійної діяльності, з початку війни Україна внесла низку змін до законодавства, що регулює діяльність політичних партій. Основними нововведеннями стали:

- Заборона діяльності проросійських партій. Верховна Рада України ухвалила рішення про ліквідацію політичних сил, які загрожують національній безпеці, серед яких «Опозиційна платформа – За життя», «Партія Шарія» та інші.
- Посилений контроль за фінансуванням партій. В умовах воєнного стану було введено суворі вимоги щодо звітності партійних фінансів, заборонено фінансування з іноземних джерел та перевіряються зв'язки з олігархами.

- Обмеження політичної агітації. З метою уникнення політичних конфліктів та збереження національної єдності під час війни були впроваджені обмеження на політичну рекламу, мітинги та передвиборчі кампанії.

По-друге, це трансформація партійної діяльності в умовах війни, оскільки через воєнний стан партії змушені були адаптуватися до нових умов:

- Перехід до волонтерської та гуманітарної діяльності. Багато партій, такі як «Європейська Солідарність», «Слуга народу», «Голос», зосередилися на підтримці Збройних Сил України, зборі гуманітарної допомоги та евакуації громадян із зони бойових дій. Деякі політичні сили створювали власні фонди для підтримки військових.

- Зміна фокусу політичних програм. Дебати щодо соціально-економічних та інших питань відійшли на другий план, поступаючись темам оборони, мобілізації, військової допомоги та санкцій проти Росії. Важливими стали питання післявоєнного відновлення та реформування сектору безпеки.

- Посилення взаємодії з міжнародними партнерами. Українські партії активно розвивали співпрацю з європейськими структурами, залучаючи підтримку з боку міжнародних політичних союзів та урядів, що сприяло отриманню військової та фінансової допомоги.

По-третє, це заборона та переслідування окремих політичних сил, оскільки з 2022 року низка партій, що мали проросійську позицію, були заборонені та ліквідовані. Найвідоміші серед них:

- «Опозиційна платформа – За життя», діяльність якої була припинена через її зв'язки з РФ, фінансування з боку проросійських олігархів та антиукраїнську риторику.

- Партія Шарія, діяльність якої була визнана такою, що загрожує національній безпеці через проросійську пропаганду.

- Дрібні проросійські партії, що займалися антиукраїнською діяльністю, також зазнали заборони.

Наступним слід виділити політичні партії у військовій мобілізації та відбудові країни, оскільки партії почали відігравати значну роль у мобілізаційних процесах:

- Організація збору коштів на військові потреби. Завдяки партійним ініціативам було відкрито спеціальні фонди для закупівлі дронів, бронежилетів, автомобілів тощо.
- Сприяння міжнародному військовому постачанню. Багато партій залучали міжнародні контакти для отримання сучасного озброєння та іншої допомоги від партнерів України.
- Ініціація програм підтримки ветеранів та переселенців. Політичні партії долучилися до створення програм реабілітації військовослужбовців та соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Наступним є політична конкуренція та нові партійні лідери, оскільки воєнний стан вніс корективи у розподіл політичних сил. Посилили свої позиції проукраїнські партії, які підтримують євроатлантичну інтеграцію та реформування безпекового сектору. Водночас зросла суспільна підтримка військових діячів та волонтерів, що може вплинути на майбутній політичний ландшафт України після завершення війни[53]. Партії, які ефективно допомагали фронту та забезпечували підтримку військових, отримали суттєве зростання довіри серед громадян.

Отже, воєнний стан докорінно змінив функціонування політичних партій Українськ на загальнонаціональному так і регіональному та місцевому рівні. В умовах війни партії змушені були трансформувати свою діяльність, змістивши фокус із політичної боротьби на допомогу армії та суспільству. Зміни в законодавстві, ліквідація проросійських партій та активізація проєвропейських сил визначають подальший розвиток політичної системи країни. Ймовірно, що після закінчення воєнного стану політичний ландшафт України зазнає ще більших трансформацій, з урахуванням нових суспільних запитів та викликів післявоєнного відновлення. Очікується поява нових політичних лідерів, які

піднімуть питання відновлення країни, реформування безпекового сектору та інтеграції України в Європейський Союз.

3.3. Діяльності політичних партій у повоєнний час: форми, інструменти, напрямки.

Повоєнний період завжди стає важливим етапом для держав, які пережили збройний конфлікт, адже відбувається не лише фізичне відновлення інфраструктури, а й переосмислення політичних, соціальних та економічних процесів. Україна, після масштабної війни з Росією, потребуватиме не тільки економічної та соціальної реконструкції, а й реформування політичної системи, включно з відновленням діяльності політичних партій.

Воєнний стан суттєво обмежив діяльність політичних сил: частина партій була заборонена через зв'язки з країною-агресором, інші фактично припинили активну діяльність, зосередившись на волонтерській, гуманітарній або військовій підтримці держави. Разом із цим суспільство змінило своє ставлення до політичних процесів, і значна частина громадян почала більше довіряти громадським ініціативам, волонтерським рухам і військовим лідерам, ніж традиційним партіям[48].

Отже, у повоєнний час постане питання не просто відновлення партійної діяльності, а й її трансформації відповідно до нових викликів. Це включатиме оновлення програм політичних сил, зміну їхньої ідеологічної спрямованості, залучення нових лідерів та впровадження сучасних механізмів комунікації з виборцями.

Відновлення політичних партій у повоєнний час передбачатиме декілька основних форм:

- Реорганізація та реформування існуючих партій:
 - Багато партій потребуватимуть переосмислення своєї діяльності, оновлення програмних засад та структури.
 - Розширення та активізація діяльності місцевих осередків.
 - Створення оновлених ідеологічних платформ, які відповідатимуть запитам суспільства.
- Формування нових політичних рухів та партій:

- Виникнення партій на основі волонтерських та громадських ініціатив, а також ветеранських організацій.

- Активізація молодіжних політичних рухів, які стануть основою нової політичної еліти.

- Участь представників військових, волонтерів та експертного середовища у формуванні нових партій.

- Повернення до демократичної партійної конкуренції:

- Відновлення виборчого процесу після скасування воєнного стану.

- Посилення ролі політичних дебатів та дискусій у формуванні громадської думки.

- Створення ефективних механізмів контролю за партійною діяльністю з боку громадськості.

Політичні партії потребуватимуть різноманітних інструментів для повернення до активної діяльності. Основними з них стануть:

- Зміни у виборчому законодавстві:

- Удосконалення виборчої системи з урахуванням нових викликів (участь внутрішньо переміщених осіб, голосування українців за кордоном тощо).

- Розробка механізмів запобігання впливу проросійських сил на виборчий процес.

- Впровадження цифрових технологій для забезпечення прозорості виборів.

- Цифровізація партійної діяльності:

- Розширення онлайн-платформ для комунікації з виборцями.

- Використання цифрових технологій для внутрішньопартійного управління та мобілізації прихильників.

- Застосування сучасних методів аналізу суспільної думки для формування політичних стратегій.

- Фінансування партійної діяльності:

- Забезпечення прозорості фінансування політичних партій.

- Посилення державного контролю над партійними фінансами для запобігання корупції.

- Залучення міжнародних грантів та фондів для підтримки демократичного розвитку партійної системи.

- Медіа та інформаційна політика:

- Використання традиційних та соціальних медіа для відновлення комунікації з суспільством.

- Боротьба з дезінформацією та пропагандою.

- Активна участь у суспільних дискусіях та просування демократичних цінностей.

Партії в повоєнний період зосередяться на ключових напрямках, які стануть пріоритетними для відновлення країни.

- Національна безпека та оборона:

- Підтримка Збройних Сил України та реформування оборонного сектору.

- Соціальний захист ветеранів та їхніх родин.

- Впровадження програм реінтеграції військовослужбовців у цивільне життя.

- Економічне відновлення:

- Залучення інвестицій та міжнародної допомоги для післявоєнної відбудови.

- Підтримка малого та середнього бізнесу.

- Розробка програм для відновлення критичної інфраструктури.

- Соціальна політика:

- Захист прав внутрішньо переміщених осіб.

- Відновлення системи освіти та медицини.

- Запровадження соціальних програм для найбільш вразливих верств населення.

- Європейська інтеграція та міжнародна політика:

- Впровадження реформ відповідно до стандартів ЄС.

- Розширення міжнародної співпраці та дипломатичних ініціатив.
- Поглиблення відносин з країнами-партнерами у сфері безпеки та економіки.

- Реінтеграція деокупованих територій:

- Відновлення роботи органів місцевого самоврядування.
- Забезпечення правопорядку та захисту громадян на звільнених територіях.
- Розробка програм з гуманітарної допомоги та соціальної адаптації населення.

Відновлення діяльності політичних партій у повоєнний період стане складним і багатогранним процесом, який вимагатиме не лише реструктуризації існуючих політичних сил, а й глибоких змін у політичній культурі України. Після завершення бойових дій українське суспільство очікуватиме від партій більшої відповідальності, прозорості та чіткої програмної діяльності, спрямованої на відновлення країни та забезпечення стабільного розвитку.

Одним із головних викликів буде відновлення довіри громадян до політичних структур, адже під час війни значна частина українців почала більше покладатися на волонтерські рухи, армію та міжнародних партнерів, ніж на традиційні партійні інституції. Це змушуватиме політичні сили переосмислити свої пріоритети та шукати нові шляхи взаємодії з виборцями[17].

Ключовими аспектами повоєнного партійного відновлення стануть:

- Оновлення партійної системи – реформа існуючих партій, поява нових політичних сил, орієнтованих на розвиток держави, а не на популізм.
- Реформа виборчого процесу – забезпечення чесних і прозорих виборів, а також урахування нових умов, таких як голосування переселенців та громадян за кордоном.
- Європейська інтеграція – приведення політичної системи у відповідність до європейських стандартів, що стане важливою умовою вступу України до ЄС.

- Посилення цифровізації партійної діяльності – використання сучасних технологій для управління партіями, комунікації з виборцями та проведення внутрішньопартійних реформ.
- Реінтеграція деокупованих територій – забезпечення там ефективного державного управління, підтримка населення та боротьба з проросійськими настроями.

Отже, політичні партії, як ключові інститути політичної системи повинні будуть адаптуватися до роботи в нових політичних, економічних і соціальних реаліях та стати тією рушійною силою, яка в найкоротший термін забезпечить відбудову країни. Важливо щоб політичні партії були спроможними відповісти на всі суспільні виклики, забезпечити подальший розвиток демоктичних процесів в Україні, її стабільність, територіальну цілісність та європейське майбутнє.

ВИСНОВКИ

Дослідивши, вивчивши, проаналізувавши сучасні тенденції діяльності політичних партій, автор приходить до таких висновків.

У ході дослідження сучасних тенденцій діяльності політичних партій було визначено кілька ключових напрямів їхнього розвитку, які зумовлені як внутрішніми змінами в політичних системах, так і зовнішніми факторами, зокрема глобалізацією, цифровими технологіями та суспільними запитами.

Сучасні політичні партії дедалі більше орієнтуються на лідерів, а не на ідеологію чи програму. Харизматичні політики стають обличчям партій, і саме їхній імідж визначає рівень підтримки. Це проявляється у формуванні партій навколо конкретних особистостей, що призводить до зміни традиційних партійних структур.

У сучасному світі спостерігається зростання кількості партій, які комбінують різні ідеологічні позиції. Наприклад, деякі партії поєднують соціальні елементи лівої ідеології з економічною політикою правого спрямування. Така гібридизація дозволяє їм залучати ширші групи виборців, проте водночас може знижувати ідейну послідовність.

Популістські партії стають дедалі впливовішими, особливо в умовах політичних та економічних криз. Вони активно використовують суспільне невдоволення, пропонуючи прості рішення складних проблем. Це спостерігається як у правих, так і у лівих політичних рухах, що апелюють до емоцій виборців.

Політичні партії все частіше використовують нові методи збору коштів, зокрема краудфандинг, пожертви через онлайн-платформи та підтримку великих бізнесменів. Це впливає на прозорість партійної діяльності та ступінь їхньої залежності від фінансових донорів.

Політичні партії намагаються залучити молодь до політичного процесу, використовуючи не лише цифрові технології, а й соціально значущі ініціативи

(екологія, права людини, рівність можливостей тощо). Це дозволяє їм формувати нові групи підтримки та впливати на політичну культуру майбутніх поколінь.

Глобалізація та міжнародні політичні тренди мають значний вплив на діяльність політичних партій. Європейська інтеграція, геополітичні виклики, а також міжнародні організації змушують партії адаптувати свої програми до світових тенденцій, таких як екологічна політика, права людини та економічна стабільність.

Отже, сучасні політичні партії перебувають у стані динамічного розвитку, адаптуючись до змін суспільних настроїв, технологічного прогресу та глобальних процесів. Ці тенденції визначають нові підходи до політичної боротьби, організації партійної структури та взаємодії з виборцями. Політичні партії, які успішно впроваджують інновації у свою діяльність, отримують конкурентні переваги та посилюють свій вплив у політичному житті держави.

Провівши аналіз в даній роботі, слід зазначити наступне:

По-перше, аналіз історико-методологічних засад вивчення діяльності політичних партій виявив, що партійні системи є динамічними утвореннями, які змінюються під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Визначено ключові підходи до дослідження політичних партій, їхні методологічні особливості та основні принципи функціонування.

По-друге, найбільш значущими тенденціями, які проявилися в діяльності політичних партій за роки незалежності України є такі:

1. в період 1991–2025 років завершилась епоха тотального панування комуністичної ідеології, а з нею і КПРС ;
2. партійне будівництво незалежної України відбувалося з різною інтенсивністю і під впливом різних чинників та факторів;
3. феноменом в партійному будівництві можна вважати те, що в незалежній Україні формувалися іменні, локальні та місцеві (регіональні) організації політичних партій;
4. однією з тенденцій можна вважати створення так званих швидких політичних партій. Як правило цей процес відбувався напередодні виборів.
5. значна частина політичних партій не бере участі у виборчих перегонах.
6. характерною особливістю партійного будівництва в Україні є назви політичних партій та часта зміна їх очільників;

7. однією із тенденцій можна вважати те, що частина політичних партій в своїй діяльності зорієнтовано на місцевий рівень. Особливо ц тенденція проявилася в ході місцевих виборів 2025 року;
8. досить невеликою залишається кількість політичних партій, які є стабільними в політичному просторі України.
9. щодо опозиційних партій, то в їх змісті та формі відбувається постійні трансформації.

По-третє, розглянуто діяльність політичних партій у правовому режимі воєнного стану. Визначено, що війна стала ключовим фактором трансформації партійної системи: частина політичних партій призупинила свою діяльність, частина була заборонена, а деякі адаптувалися до нових умов, перейшовши у формат волонтерської та гуманітарної роботи. Також було зафіксовано обмеження політичної конкуренції та зміщення акценту з партійної боротьби на загальнонаціональну консолідацію.

Перспективи відновлення партійної діяльності у повоєнний період передбачають структурну модернізацію політичних партій, їхню ідеологічну переорієнтацію та вдосконалення комунікацій із виборцями. Основними інструментами відновлення стануть реформа виборчої системи, запровадження нових механізмів взаємодії партій з громадянським суспільством, а також впровадження антикорупційних заходів для забезпечення прозорості політичного процесу.

Загалом, діяльність політичних партій в умовах сучасних викликів потребує нових підходів до організації їхньої роботи, розвитку демократичних інститутів і формування відповідальної політичної культури. Від ефективності цих процесів залежатиме майбутній демократичний розвиток України, її політична стабільність та євроінтеграційна перспектива.

Крім того, важливим викликом для політичних партій у повоєнний період стане питання довіри громадян. Тривалі кризові явища, корупційні скандали та невиконані передвиборчі обіцянки суттєво вплинули на рівень підтримки традиційних політичних сил. Тому відновлення довіри стане ключовим завданням для партій, які прагнуть ефективно представляти інтереси виборців.

Окрему увагу варто приділити питанням цифровізації партійної діяльності. Використання сучасних технологій для залучення виборців, проведення онлайн-конференцій, створення електронних платформ для внутрішньопартійної демократії – це важливі інструменти, які можуть сприяти розвитку демократичних процесів у країні та підвищенню рівня політичної участі громадян.

Нарешті, майбутнє політичних партій в Україні значною мірою залежатиме від здатності до самооновлення та адаптації до змін. Відкритість до нових підходів, залучення молоді та формування інклюзивного політичного середовища можуть стати важливими чинниками їхньої успішності та ефективності в демократичному процесі.

Слід зазначити, що у сучасному світі політичні партії відіграють ключову роль у формуванні демократичних суспільств, забезпеченні політичної стабільності та реалізації інтересів громадян. В останні десятиліття діяльність політичних партій зазнала значних змін під впливом глобалізаційних процесів, розвитку цифрових технологій та еволюції суспільно-політичних запитів. Ці зміни не лише відобразилися на формах і методах партійної діяльності, а й позначилися на самій сутності політичних процесів.

Однією з основних тенденцій є цифровізація політичної діяльності. Використання соціальних мереж, цифрових платформ та інструментів аналітики дозволяє партіям швидше реагувати на суспільні настрої, мобілізувати виборців і вести ефективну комунікацію. Зростає роль персоналізованих кампаній, орієнтованих на конкретні групи населення, що змінює традиційні методи ведення виборчих перегонів. Політична реклама через таргетинг у соціальних мережах, використання алгоритмів для аналізу поведінки виборців та створення персоналізованого контенту стають невід'ємною частиною виборчих кампаній.

Іншою важливою тенденцією є зростання впливу популістських рухів і партій, які часто використовують спрощені гасла та апелюють до емоцій виборців. Це явище спостерігається як у демократичних країнах, так і в тих, що знаходяться на шляху політичної трансформації. Популізм може призводити як

до активізації політичної участі громадян, так і до загроз для стабільності політичних інститутів. Популісти нерідко експлуатують соціальні проблеми, посилюючи поляризацію суспільства, що може призводити до політичних криз та ослаблення демократичних механізмів.

Також спостерігається фрагментація партійної системи в багатьох країнах. Традиційні партії втрачають свою монополію, поступаючись місцем новим політичним силам, які швидко формуються та набирають популярності серед виборців. Це спричиняє збільшення кількості коаліційних урядів і ускладнює процес прийняття політичних рішень. Уряди змушені формувати широкі коаліції, що часто призводить до нестабільності та компромісних рішень, які не завжди відповідають довгостроковим інтересам країни.

Значного поширення набуває тенденція до ідеологічної гнучкості партій. Сучасні політичні утворення все частіше адаптують свої програми під актуальні запити суспільства, відходячи від жорсткої прив'язаності до традиційних ідеологій. Це сприяє розширенню їхньої електоральної бази, але одночасно викликає питання щодо послідовності політичного курсу. Часто такі партії намагаються залучити виборців як з лівого, так і з правого політичного спектру, створюючи гібридні ідеологічні платформи.

Розширюється роль громадянського суспільства в партійному житті. Активізація громадських рухів, волонтерських організацій та незалежних ініціатив змушує партії враховувати позицію суспільства та шукати нові шляхи взаємодії з виборцями. Громадські активісти нерідко впливають на партійні програми, змушуючи політичні сили враховувати важливі соціальні, екологічні та економічні питання.

Не менш важливим є питання фінансування партій. Посилюється тенденція до підвищення прозорості фінансування політичних організацій, боротьби з корупцією та обмеження впливу олігархічних структур на партійний процес. У багатьох країнах впроваджуються механізми державного фінансування партій, що сприяє їх більшій незалежності. При цьому особливу

увагу приділяють запобіганню зовнішньому втручанню у внутрішню політику через непрозорі фінансові потоки.

Отже, сучасні політичні партії перебувають у стані динамічних змін, що викликані технологічним розвитком, соціальними запитами та новими викликами. Вони змушені адаптуватися до нових умов, використовуючи інноваційні підходи для підтримки своєї діяльності. Від ефективності цих змін залежатиме не лише майбутнє окремих партій, а й загальний стан демократії у світі. Успішні партії – це ті, що вміють гнучко реагувати на суспільні запити, водночас зберігаючи свої ключові принципи та стратегічні цілі.

